

Zbigniew Nawrocki

Informacja Miejskiego Konserwatora Zabytków o działalności na rzecz ochrony i konserwacji zabytków w latach 1996-1997

Rocznik Toruński 25, 171-174

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

warstwione lub odpady, w licznych miejscach brakowało powiązania między ceglami, znaczne pochylenie muru, zwłaszcza wschodniego, groziło jego zwaleniem.

Przyjęto zasadę zachowania nawarstwień, z tym że tam, gdzie będzie to możliwe i jednoznaczne zalecono wyeksponowanie gotyku. W efekcie zrealizowano to ostatnie zalecenie w zachodniej części muru północnego i niemal na całej długości muru wschodniego. Na całej długości wzmocniono lub gruntownie przemurowano fundamenty niszczone przez przemarzanie i korzenie rosnących w pobliżu drzew oraz zabezpieczono przed nadmiernym działaniem wilgoci tynkiem z tufem wulkanicznym firmy Tubag. Czapy kamienne zostały poddane konserwacji in situ. Przyjęto zasadę nie uzupełniania ubytków kamienia poza miejscami bezwzględnie takiego uzupełnienia potrzebującymi. W murze wschodnim wprowadzono furtę, co było podyktowane dwoma przyczynami: 1) w tym miejscu pierwotnie furta była, pod jej progiem był wylot odprowadzenia wody deszczowej z cmentarza, w ten wylot wrósł korzeń stojącego w pobliżu drzewa, obcięcie korzenia mogłoby źle wpłynąć na statykę drzewa, należało więc korzeń zostawić; 2) mur jest pochylony w stronę ulicy i przywrócenie furty umożliwiło jego wzmocnienie rozbudowanymi flarkami furty.

Kościół św. Jakuba

Kruchta północna

Dobudowana została do kościoła w XV w. Pierwsze badania na występowanie pierwotnego opracowania lica kruchty wykonano już w latach pięćdziesiątych. Wówczas stwierdzono, że na przeważającej powierzchni kruchty zachowały się polichromowane tynki. Ten stan rozpoczętych i nie dokończonych badań i konserwacji trwał blisko 40 lat. W roku 1997 uzgodniono z Generalnym Konserwatorem Zabytków wspólne finansowanie dokończenia prac konserwatorskich murów kruchty i polichromii.

Badania potwierdziły, że od początku kruchta była pokryta tynkiem z namalowanymi na nim blokami kamiennymi i bogatym wielobarwnym fryzem. Po konserwacji partii zachowanego wystroju malarskiego wykonano studia jego rekonstrukcji na fragmenty zachowane mniej albo wcale. Po stwierdzeniu wiarygodności wykonanej propozycji zdecydowano o pełnej rekonstrukcji. Mimo stwierdzenia, że spływy przypór i blankowania pierwotnie nie miały dachówek, postanowiono zachować stan dzisiejszy, co najmużej XVIII-wieczny. Stwierdzono, że co najmużej od XVII w. kruchta była naprawiana i dążono do zachowania jej gotyckiego charakteru. Prawdopodobnie zwieńczenie przypory narożnej w kształcie dzisiejszym pochodzi z XVII-XVIII w. (na co wskazuje typ użytej cegły).

Gotycki kiosk

Pierwotna funkcja tego obiektu nie jest do końca jasna – mogła to być furta albo cela pokutna, względnie kostnica. Roboczo, zgodnie z jego wyglądem, nazwano go kioskiem. Mieści się w nim sklepione pomieszczenie z drzwiami, których pierwotny kształt nie jest znany. Zadaszenie zbudowane jest z ceglano-żelaznego otoczonego wieńcem ozdobnych sterczyn i wnęk zwieńczonych wimpergami. Część dolna jest w całości przelicowana cegłą maszynową. Badania archeologiczne wykazały, że budynek ten stoi w miejscu wcześniejszych, przebudowywanych nie znanych obiektów, sięgających dalej w stronę ulicy. Dolna część kiosku sięgała dalej w stronę południową.

Konserwacja polegała na oczyszczeniu, ustabilizowaniu i maksymalnym zachowaniu istniejącego stanu. Z części dachowej usunięto wszystkiełaty i spoiny wykonane zaprawą cementową. Uzupełnienia ubytków cegieł dokonano tylko w zakresie niezbędnym do zachowania formy i konstrukcji. Jedynym odstępstwem od tej zasady była rekonstrukcja narożnej, południowo-zachodniej sterczyny, która podczas licznych napraw straciła swój pierwotny kształt. W okresie nowożytnym na kalenicy „dachu” postawiono blok muru przypominający cokół pod figurę. Cokół ten pozostawiono i wykorzystano do wyprowadzenia w nim brakującej dotąd wentylacji wnętrza kiosku. Wykopy archeologiczne tak wewnątrz, jak i zewnątrz kiosku w końcowym etapie prac zasypano.

Filar przy bramie z figurą św. Jakuba Apostoła

Filar jest murowany z cegły i tynkowany, wykonano naprawę metodą murarską. Figura św. Jakuba Apostoła, wyrzeźbiona w drewnie sosnowym w XVIII w., konserwowana w Zakładzie Konserwacji Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej UMK, kilkanaście lat czekała w prezbiterium na ponowne postawienie w pierwotnym miejscu na filarze przy bramie prowadzącej od strony Rynku Nowomiejskiego na teren cmentarza przykościelnego. Rzeźbę postawiono na filarze w 1997 r.

Mur cmentarza przykościelnego

Otynkowany mur od strony ul. Szpitalnej zbudowany został w drugiej połowie XVII albo w XVIII w. Mur ten na całej długości jest w złym stanie, ale jego trzydziestometrowa część zachodnia groziła w każdej chwili zwaleniem się w stronę ulicy. Korzenie rosnących blisko muru drzew wrosły w fundament i rozsadały go, a mur podsadały, co powodowało jego pochylanie się i rozwarstwianie cegieł. Podczas prac ziemnych okazało się, że mur ten w okolicy bramy znajduje się na reliktach jakiejś gotyckiej budowli, która stała częściowo na cmentarzu i częściowo na ulicy Szpitalnej.

Mur rozebrano i odbudowano w pierwotnej formie i zgodnie ze stanem pierwotnym pokryto tynkiem.

Grób dra Johanna Gottlieba Schultza

Założyciel toruńskiego ogrodu botanicznego po śmierci został pochowany na jego terenie, na skłonie terenu w pobliżu dworku. Grób właściwy, usytuowany w zboczu wzgórza z tablicą inskrypcyjną od frontu, poprzedzony jest małym, prostopadłym do niego parowem, nad którym w jego części początkowej przetrzucony jest ziemny, na muruwanej arkadzie, mostek przypominający grotę.

Wykonano remont arkady, odtworzono pierwotny kształt nasypu ziemnego i przywrócono metalowe ogrodzenie, odtworzono kształt parowu i uporządkowano czoło grobu. Oryginalną, pokruszoną tablicę z inskrypcją zawieszono po konserwacji pod arkadą mostku, natomiast na froncie grobowca umieszczono jej kopię.

Aula Technikum Odzieżowego, ul. Jęczmienna

Gmach szkoły przy ul. Jęczmiennej zbudowany został w 1868 r. dla Szkoły Obywatelskiej, której celem było zawodowe przygotowanie młodzieży mieszczańskiej do życia praktycznego. W latach siedemdziesiątych XX w. część budynku przeznaczono na bibliotekę pedagogiczną i wówczas duże wnętrze auli podzielono na dwie kondygnacje. Kondygnacja dolna została przekazana bibliotece, kondygnacja górna służy jako aula szkolna.

Remont auli sfinansowało Technikum, na koszt miasta wykonano badania i konserwację wystroju plastycznego sufitu i fasety.

Wieżyczka zegarowa i zegar na budynku Kasyna 6 Toruńskiej Brygady Artylerii

Koszary pochodzą z początku XX w., na dachu budynku kasyna umieszczono wieżyczkę z zegarami. Konstrukcja wieżyczki jest drewniana, pokrycie z blachy cynkowej. Wieleletnie zaniedbanie spowodowało stan zagrożenia dla konstrukcji wieżyczki oraz unieruchomienie mechanizmu zegara. W ramach prac konserwatorskich naprawiono i uruchomiono zegar oraz wymieniono uszkodzone elementy konstrukcji wieżyczki.

Kamienica przy ul. Łaziennej 22

Jest to kamienica gotycka, modernizowana w okresie baroku i w XIX w. Zachowała pierwotną gotycką bryłę z oficyną boczną oraz układ wnętrza. Konserwacja i prace adaptacyjne w roku 1997 wykonywane były na koszt właścicieli.

Po pożarze i po zmianie właściciela podjęto program odbudowy spalonych górnych kondygnacji i program konserwatorski dla dolnych kondygnacji. Przywrócono pochodzący z okresu gotyckiego i baroku układ dużej sieni i izb na obu kondygnacjach traktu tylnego oraz obie kondygnacje oficyny bocznej. Wykonano konserwację z częściową rekonstrukcją gotyckiej, z barokowym szczytem, elewacji frontowej i konserwację gotyckiej elewacji tylnej. Rozpoczęto konserwację zabytkowych stropów i polichromii ściennych gotyckich i barokowych pokrywających ściany wszystkich pomieszczeń.

Ponadto z funduszków miejskich dokończono konserwację stropu polichromowanego w kamienicy przy ul. Szewskiej 11; po 30 latach wykonano ponowną konserwację polichromii gotyckiej, przedstawiającej głównie sceny z życia Marii, w dawnej Gildii przy ul. Żeglarskiej 7. W kamienicy czynszowej z XIX w. przy ul. św. Jakuba 7 wykonano konserwację wystroju malarskiego i boazerii w sieni, pokryto koszt konserwacji polichromowanego stropu barokowego w kamienicy przy Rynku Nowomiejskim 16 i dekoracji ściennej na fasadzie kamienicy przy ul. Małe Garbary 22.